

סודם של סיפורי ש. שרידא באווירת המקום החופפת על הטבע ועל האדם. העלילה מעטה ביותר, אך משקל כבד לעוללותיה שלפני המעשה ולאחריו, המהדהידים בעולמן הפנימי של הדמויות. הסופרת כמו תופסת רגע ועיר בחיי גיבוריה ומתוך תיאורה יודע הקורא מה לפניו ומה לאחור, מה למעלה ומה למטה. והרי זה מסימנם המובהק של כותבי הסיפור הקצר במיטבם, שאינם זקוקים למסכת גדולה של רומן או נובילה כדי להשוף את דמויותיהם, על יצירה ומלחמותיהן.

י. פ.

שיך עלי מאיים

סיפוריו הקצרים של יוסף אדריס, הסופר המצרי הנודע, מאנשי הזרם הריאליסטי המודרני, כתובים בטעם אמן וקוראם ירווה נחת. יצירותיו שקיפות הומור דק מהול בקורטוב עצב. באווירתן מזכירות הן את סיפורי צ'כוב, שפאָדריס שימש גם הוא רופא. דמויותיו ברובן עממיות: עני הכפר, או "האנשים הקטנים" שבעיר, דוגמת שוליית האופה, פרצה, איש־מטרה, או פקידים נמוכים. בסיפורים ניתן ביטוי למאוייהם הכמוסים—אם במישרים ואם מתוך השתקפותם במעשים. דרך־כתיבתו מעניקה משנה־חשיבות לאווירה הכללית, שלאורה יש להבין את התנהגות הדמויות. לדוגמה, מוכר ה"ערקסוט" (מין משקה) חסר־הפרוטה, הניצב לעת־ערב על הגשר. מושפע מאווירת הערב, הוא מקיש לאטו בטסים התלויים לו מאחוריו.

לא הרבה נודע לקורא על גיבורי הסיפורים. הסופר מנציח תמונה בת־רגע כמו־מקרי מחייהם. רגע בו מתרחש משהו המצטרף מיד לשרשרת המאורעות הבונים את חיי האדם. בדרך זו ממחיש אדריס את ממד הזמן ביצירתו. כך גם מצליח הוא להעביר

כמו שישן ועתיק הוא היישוב הוותיק המתגורר באותן ערי־קודש. פירות שבעת המינים מדברים אל לבה של הסופרת, וביותר קרובים אליה הזית, הרימון והתאנה. מטעים אלה מצויים באדמה סלעית וקוצית, התורמת אף היא את חלקה לאווירה של הסיפור. "במדרון המסולע, שנבע בו פעם מעיין לפני שחמסוהו ה'מקורות'", מתחילה הסופרת את סיפורה הראשון, "צבה ביתו של קלורמן... זה האחרון נבדל מקודמיו... כל השאר הריסות שפוגו ושלא פוגו, ועצי זית חלולים, עצי רימון ארגמניים המצפים לפריחה ועצי פלפל סמו־קים. והתאנה כאן אורירית, בדיה אפורים־בהירים, עליה ירוקים־זפים—והיא מפורקדת כאן כדולב על עין המים".

בפתיחה זו מגלה שושנה שרידא את הבעתה הקשורה לגוף פראי, הררי, לצמחיה מזרח־תיכונית מובהקת, ול"הריסות שפוגו ושלא פוגו". האנשים אף הם "הרריים", למרות מצאם העירוני: דיבורם נוקשה, חוויותיהם מקוטעות, התנהגותם יונקת יותר מקשיות הסביבה מאשר מרפנות אפיים ותכונותיהם. הריאליות של התיאורים מגוונת וההתרחשויות מצומצמות, אך ההדים שהן מעוררות נמשכים לאחריהן. האדמה אינה קולטת את החדים ואינה מקבלתם לתוכה; הם מתגלגלים בין ההרים. הסלעים שותקים ובדומי־יותם, לילה ויום, נבלעים צערם וסבלם של הבריות.

תיאוריה של שושנה שרידא הם ציוריים, עסיסיים, כגון תיאור זה של התאנים הנקטפות בידי הילדים: "הילדים בעיר הישנה קוטפים את התאנים הירוקות בעוד הן עומדות בלבנן הבסרי הרך. קצרה רוחם לחכות עד שהתאנים ישחמו, יתליעו, יכחילו—יסגילו בגון שראשיתו כערפל בין הערביים, צונן ויורד מאצל הצפצפות הרו־טטות על־פני זיתים שתנועתם זעומה, אל גיא מפולש שירכתיו עדיין חומים וחמים מיוקד שמש הצהריים. צוותא זו של חום האדמה המשוקעה בין ההרים, ולחלוחית התולע המפשירה מן ההרים ושוקקת מטה באבדן חושים ריק מכל מאה—הוא הוא גבב התאנים האכולות־הכחולות".

* יוסף אדריס: שיך עלי מאיים; תרגום: טוביה שמוש; הקדמה: ד"ר ששון סומך; הוצאת הקיבוץ המאוחד, תשל"א; 186 ע'.

גרת הסיפור הקצר, מסגרת שהלמה את צורת הביטוי שלו. בסיפורים אלה העולם החיצוני תמיד פריך הוא וכעומד על בלימה. הגיבורים שוקעים בו, צפים ועולים. כל יחסיהם עם הזולת הם בעלי שני פנים: רקע מציאותי ששרשו בעולם מחשבתי הווי. הרומן החדש שלו, לעומת זאת, מתקבל בהתלהבות מסיוגת. עם גמר הקריאה ברור לנו כי אין זה רומן כי אם סיפור קצר שהתארך ללא צורך והצדקה, וזאת מכמה טעמים:

אחת מתכונות כתיבתו הבלוטות של אפל-פלד, שניפרה בקבציו הקודמים והפכה כאן גורם מרכזי ראשון-במעלה, הוא הדימוי והמיטאפורה. יש למשפטיו יעד מיטאפורי. אך כאן הפך הדימוי אמצעי אחד-ויתיד לביטוי תחושות מעוצמות וחי-נפש נפתלים. כך הולך ונערם מצבור של דימויים גבישיים והשאלות המכבידים על קליטה בהירה של התמונה. בשל הודקקות תכופה לדימוי מת-קבלים משפטים מאולצים ומגוממים, והציור החותר כביכול להמחשה מחטיא את מטרתו: "האביב ירד אליו כאסון והוא ניסה לסמם את אסונו בשתייה" (69), או: "גרומן כבר ישן ושנתו הקיפה את פניו" (79), ואילו משפט מאופק וסגור כמו "המלים זרמו עתה במין חמימות וזחלת" (55), החוזר פעמים הרבה בווריאציות שונות, אינו אלא תולדת המאמץ לפרוץ את גבולות הסיפור הקצר על-ידי הרחבה ופיתוח של סיטואציות רג-שיות, מאמץ העולה בתוהו.

לעתים התמונה מופקעת מן המציאות לשגב רומנטי מעושה: "ככהן הודי עומד טרו-כונסקי [הרופא] וידיו פשוטות כלפי מעלה, אצבעותיו ייראו אז במלוא שקיפותן" (75). ציור זה הופיע קודם-לכן ואף לאחר-מכן, בע' 95 ("איש בלבוש לבן הופיע. דומה היה לכהן בבושיו"). הלשון ההולכת בגדו-לות אינה הולמת את המעמד היומיומי האפור (מתוארת הווייתן הגשמית והמדכ-דכת של נשים עקרות המחכות בתקוה בתור אצל רופא-נשים). בתנועה חגיגית ופאתטית משורטטת התמונה: "ופעם בשבוע, על גבי מחצלאות, תרגילי התעמלות. ככהן הודי

לקורא יותר ממקרה מסוים ובודד, לפי שבאמצעותו הוא משקף את הכללי. מקור ההומור נעוץ בכמה סיבות. ראשית, סגנונו המיוחד של הסופר. הוא מלווה ביטויים עממיים מלאי שנינה וחיות, בעיקר בקטעי הדיבור. שנית, סיטואציות קומיות כגון פנייה בדרישות ובאיזומים אל האל, מריבה על לא-כלום, או חלומות תמימים חסרי-שחר. שלישית, נקודת-התצפית המיו-חדת ממנה מספר הדובר את סיפורו של הגיבור. אין הוא מצטט את גיבורו אלא מדבר עליו בגוף שלישי, תוך חדירה לעולם מחשבותיו מנקודת-תצפית אולימפית כביכול ואימוץ ביטויים משפתו של הגיבור. כך מחדיר הסופר נימה אירונית למלים. הסיפורים שואבים את חיותם מתיאור חיי-היומיום בכפר או בסמטות העיר, בלי ליפותם.

תרגומו של ט. שמוש לכמה סיפורים קצרים ולנובילה פרי-עטו של אדריס שומר על קסמו של המקור. עם זאת ייאמר כי יותר מדי נרתע המתרגם משימוש בשפה עממית ותוססת כגון זו של אדריס. לקובץ מתלווה הקדמה על יצירתו של יוסף אדריס ומקומה בספרות הערבית, מאת ד"ר ששון סומך.

קריאת הקובץ כדאית ומהנה, הן לקורא המתעניין בעולמם הרוחני והחמרי של המצ-רים, והן לחובבי הספרות לשמה.

ב. ח.

העור והכותונת

עד כה היה אהרן אפלפלד מוכר לציבור הקוראים כאמן הנובילה הריטורוספקטיבית, שבמרכזה יהודים עקורים באירופה שלאחר המלחמה, המבקשים לשוב ולהיאחו בחיים ולהילחם בזכרונות עברם. כאימפרסוניסט שפתיבתו לירית לאקונית, הצליח אפלפלד כמדומה להוכיח את יכלתו האמנותית במס-

* אהרן אפלפלד: העור והכותונת; עם עובד / ספריה לעם, 1971; 166 עמודים.